

บทที่ ๕

บทสรุป

การศึกษาประวัติศาสตร์สตรีไทยโดยอาศัยกฎหมายเป็นภูมิหลังนั้น เป็นเรื่องจำเป็นอันไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ เพราะกฎหมายเปรียบเสมือนกระจกเงาส่องสะท้อนให้เห็นความเป็นไปของสังคมในแต่ละยุคได้เป็นอย่างดี ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น กฎหมายสำคัญที่ส่องสะท้อนให้เห็นสภาพชีวิตความเป็นอยู่ในสังคมได้มากที่สุดก็คือ "กฎหมายตราสามดวง" หรือ "ประมวลกฎหมายรัชกาลที่ ๑"

กฎหมายตราสามดวง เป็นประมวลกฎหมายของแผ่นดินฉบับใหม่ ซึ่งตราขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก โดยถือเอากฎหมายกรุงศรีอยุธยาเป็นมูลฐาน แต่ได้มีการชำระแก้ไขใหม่บางส่วน สภาพความเป็นอยู่ ขนบประเพณีต่าง ๆ ในสมัยกรุงศรีอยุธยาและสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ดังที่ปรากฏจากหลักฐานด้านอื่น ๆ ก็ปรากฏว่าคล้ายคลึงกัน

ในสมัยกรุงศรีอยุธยา ตามกฎหมาย สตรีไทยมีหน้าที่ ส่วนสิทธิคือยกย่องว่าบุรุษมาก กล่าวคือ ชายอาจมีภรรยาได้หลายคนโดยถูกต้องตามกฎหมาย แมว่าภรรยาหลวงจะมีสิทธิมากกว่าภรรยาอื่น ๆ แต่ก็ขึ้นอยู่กับสามีว่าจะยกย่องภรรยาคนใดขึ้นเป็นภรรยาหลวง ส่วนหญิงไม่มีสิทธิที่จะมีสามีเกินกว่าหนึ่งคนได้ ถ้ามีสามีใหม่ไม่ว่าด้วยสาเหตุใดก็ตาม จะมีความผิดฐานคบชู้ ซึ่งจะต้องได้รับโทษทั้งจากกฎหมายบ้านเมืองและได้รับการประนามจากสังคม แม้แต่หญิงม่ายสามีตาย หรือ หย่า เมื่อแต่งงานใหม่ก็ยังเป็นที่ติฉินนินทาจากสังคม โดยเฉพาะ ถ้าหญิงใดแต่งงานใหม่ถึง ๒ - ๓ ครั้ง จะถูกประนามว่าเป็น "หญิงแพศยา"

หญิงไทยสมัยก่อนไม่เป็นอิสระแก่ตนเอง เมื่อยังเยาว์ก็อยู่ในความคุ้มครองของบิดามารดา ไม่มีโอกาสเลือกคู่ครองตามความสมัครใจของตนเอง คงแล้วแต่บิดามารดาตามประเพณี "คลุมถุงชน" พอสมรสแล้วก็อยู่ใต้อำนาจของสามี สามีมีสิทธิที่จะคำว่าเขียนตีสั่งสอน หรือ แมแต่จะชายหรือยกภรรยาให้คนอื่นเสียก็ได้

กานทรพยสิน ตามกฎหมายถือว่า สามีเป็นหัวหน้าครอบครัว เป็นผู้ดูแลกิจการทรพยสินทั้งหมด ภรรยาจะเอาสินสมรสไปซื้อชายโดยไม่ได้รับความยินยอมจากสามีไม่ได้ แมว่าทรพยสินนั้นจะเป็นมรดกที่ภรรยาได้รับมาจากบิดามารดาของตนก็ตาม เมื่อสมรสแล้ว

ยอมกลายเป็นส่วนหนึ่งของสินมรดก การแบ่งสินสมรสหลังการหย่าร้าง ถ้าต่างฝ่ายต่างมีสินเคิมมา ชายจะได้สองส่วน หญิงได้เพียงส่วนเดียว ตามหลักกฎหมายไทยเคิมที่ว่า "ชายหาบ หญิงคอน" และถ้าหญิงไม่มีสินเคิมมา ชายมีมาฝ่ายเดียว หญิงจะไม่ได้ส่วนแบ่งในสินสมรสเลย

ภาระหน้าที่ของหญิงมีสามีทั้งตามกฎหมาย ขนบประเพณี และสุภาพศาคำสอนต่าง ๆ ในสมัยโบราณ ล้วนแต่เน้นให้หญิงสำนึกในหน้าที่ของการเป็นภรรยาที่ดีว่า ควรปฏิบัติต่อสามี และเป็นแม่บ้านแม่เรือนอย่างไรจึงจะเป็นที่ยกย่องชื่นชมของสังคม หน้าที่ของภรรยารวมทั้งภาระในในบ้านและนอกบ้าน ก็เป็นแม่บ้านดูแลการใช้จ่าย เก็บออมทรัพย์สิน ตระเตรียมอาหาร เลี้ยงบุตรและสามี คำนการท่ามาหากินนั้น หญิงในชนบท ต้องทำงานเคียงบ่า เคียงไหล่กับชายในไร่นา หรือออกทำงานรับจ้างนอกบ้าน เพื่อช่วยเพิ่มพูนรายได้แก่ครอบครัว

อย่างไรก็ตาม หน้าที่ในการเป็นภรรยาผู้มีอำนาจในการเก็บออมทรัพย์สินและควบคุมเศรษฐกิจของครอบครัว และหน้าที่ในการเป็นมารดา เป็นผู้อบรมบุตรธิดาอย่างใกล้ชิด น่าจะเป็นสิ่งที่หญิงไทยสมัยก่อนภาคภูมิใจมากกว่าจะถือว่าเป็นภาระที่หนักหน่วง

ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ฐานะของสตรีตามกฎหมายที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ทรงชำระและประกาศเพิ่มเติมขึ้นใหม่ ไม่แตกต่างไปจากฐานะของสตรีในสมัยกรุงศรีอยุธยาเท่าใดนัก คือไม่มีสิทธิเลือกคู่ครองเอง การสมรสที่ถูกต้องตามกฎหมายต้องได้รับการยินยอมจากบิดามารดา ชายอาจมีภรรยาได้หลายคน ส่วนหญิงที่นอกใจสามี หรือมีชู้คงได้รับโทษอย่างหนัก แต่สตรีก็ได้ความคุ้มครองจากกฎหมายในฐานะที่ถือว่าเป็นเพศอ่อนแอกว่าบุรุษ เช่น การกำหนดโทษการข่มขืนกระทำชำเราหญิงไว้อย่างชัดเจน หรือการที่ชายล่อลวงพาหญิงหนีไปว่าจะเลี้ยงเป็นภรรยาแล้วกลับนำหญิงนั้นไปขายเสีย ชายนั้นจะได้รับโทษอย่างหนัก

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีประกาศพระราชบัญญัติเกี่ยวกับลักษณะครอบครัวเพิ่มเติมหลายฉบับ ซึ่งมีผลให้ฐานะสตรีตามกฎหมาย และในสังคมเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น ที่สำคัญคือ มีคดีร้องเรียนของสตรีชื่อ อ่ำแดงเหมือนเพื่อขอสิทธิในการเลือกคู่ครองเองเมื่ออายุครบ ๒๐ ปี แล้ว และมีพระราชบัญญัติเรื่องผู้ชายเมีย ซึ่งทำให้

บิคารมารคาจะขายบุตร หรือสามีจะขายภรรยาโดยไม่ได้รับความยินยอมจากเจ้าตัวไม่ได้

ในราชสำนักก็มีการแก้ไขระเบียบข้อบังคับ เพื่อผ่อนคลาบบัณฑิตให้สิทธิเสรีภาพแก่สตรีมากขึ้น คือการประกาศพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ข้าราชการฝ่ายในตั้งแต่พระชายาหรือสนมที่ยังไม่มีพระเจ้านุกลงไปถึงทาสีนางกำนัลหลุดลาออกไปแต่งงานใหม่ได้

ตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นต้นมา มีการเปลี่ยนแปลงในบานเมืองอย่างใหญ่หลวง ทั้งค่านการปกครอง เศรษฐกิจ และขนบธรรมเนียมประเพณี พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงแต่งตั้งสมเด็จพระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรี พระบรมราชินีนาถขึ้นเป็นผู้นำสำเร็จราชการ เมื่อครั้งเสด็จประพาสยุโรป นับเป็นการยกย่องสตรีให้ขึ้นมาใช้อำนาจสูงสุด พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็ทรงมีพระราชดำริที่จะให้สตรีมีสิทธิเท่าเทียมกับบุรุษ โดยทรงสนับสนุนให้ชายมีภรรยาได้คนเดียวให้หญิงได้มีสิทธิในการจัดการทรัพย์สินของตนเมื่อแต่งงานแล้ว และแก้ไขสภาพชนบประเพณีแบบเก่าที่กีดกันหญิงไม่ให้ก้าวขึ้นมามีบทบาททัดเทียมชาย แต่แนวพระราชดำริดังกล่าว ไม่อาจปฏิบัติตามได้ในสมัยนั้น เนื่องจากประเพณีการมีภรรยาหลายคน ถือปฏิบัติกันมานาน ไม่อาจยกเลิกได้ง่าย ๆ มีฝ่ายคัดค้านมาก โดยเฉพาะฝ่ายผู้บริหารบ้านเมืองเอง

หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ ฐานะของสตรีเปลี่ยนแปลงไปตามรัฐธรรมนูญ หญิงมีสิทธิทางการเมืองเท่ากับชาย คือออกเสียงเลือกตั้งและสมัครเข้ารับการเลือกตั้งได้ ส่วนกฎหมายครอบครัวก็ได้รับการแก้ไขใหม่ ประกาศใช้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ ๕ และ บรรพ ๖ เมื่อวันที่ ๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๖ มีผลให้หญิงได้สิทธิเพิ่มขึ้นเกือบทัดเทียมชาย คือ หญิงมีอิสระในการเลือกคู่ครองเอง เมื่อมีอายุครบ ๒๐ ปี บริบูรณ์ สามารถจดทะเบียนสมรสได้ โดยไม่ต้องขอคำยินยอมจากบิคารมารคาชายมีภรรยาโดยชอบด้วยกฎหมายได้เพียงคนเดียว และการแบ่งสินสมรสเมื่อหย่าขาดจากกันหรือตาย ใช้หลักเสมอภาค คือแบ่งคนละครึ่ง เป็นต้น

เมื่อประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๓) แล้ว ได้มีบทบัญญัติรับรองสิทธิสตรีไว้ให้ทัดเทียมกับชายทุกประการ เป็นเหตุให้ต้องมีการแก้ไขกฎหมายหลายฉบับ รวมทั้งกฎหมายครอบครัว เพื่อให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ คณะกรรมการแก้ไขประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ได้นำข้อเรียกร้องของสมาคมบัณฑิตสตรีทางกฎหมายไป

พิจารณา ในที่สุดสภาผู้แทนราษฎรก็ลงมติเห็นชอบด้วยเมื่อวันที่ ๑๔ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๑๔ ให้แก้ไขเพิ่มเติมเกี่ยวกับสิทธิสตรีครั้งนี้ คือ ชายหญิงจะสมรสกันได้ตามกฎหมาย เมื่ออายุ ๑๘ ปี บริบูรณ์ หญิงมีสิทธิทำนิติกรรมได้โดยไม่ต้องได้รับคำยินยอมจากสามี สาเหตุในการฟ้องหย่าเพิ่มเติมสาเหตุที่สามีไปสมรสกับหญิงอื่น ให้ภรรยาฟ้องหย่าได้ และให้หญิงมีสามีสามารถถือกรรมสิทธิ์ในเงินของตนได้โดยไม่ต้องเปลี่ยนมาใช้กรรมสิทธิ์ของสามี ให้สิทธิมารคาคูมครองบุตรได้เช่นเดียวกับบิดา

นอกจากนี้หน่วยงานอื่น ๆ ที่มีบทบาทสำคัญต่อรัฐธรรมนูญ ก็ได้พิจารณาแก้ไขกฎหมายให้ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน เช่น กระทรวงกลาโหม เปิดโอกาสให้นายทหารหญิงได้เลื่อนยศเป็นถึงนายพล กระทรวงมหาดไทย ให้โอกาสหญิงสมัครเป็นปลัดอำเภอได้ กระทรวงยุติธรรม เปิดโอกาสให้หญิงเป็นผู้พิพากษาในศาลสูงและศาลอื่น ๆ ได้ นอกเหนือไปจากการเป็นผู้พิพากษาในศาลคดีเด็กและเยาวชน และให้โอกาสสตรีเข้ารับราชการในตำแหน่งข้าราชการอัยการได้ เป็นต้น

ด้านการใช้แรงงาน มีกฎหมายคุ้มครองแรงงานสตรีและกฎหมายแรงงาน กำหนดค่าจ้างแรงงานสตรีเท่ากับบุรุษในงานที่มีคุณภาพและปริมาณอย่างเดียวกัน แต่ในทางปฏิบัติสตรียังเสียเปรียบอยู่มากในเรื่องค่าจ้างแรงงานที่ได้รับ เพราะได้รับอัตราต่ำกว่าชาย และกฎหมายคุ้มครองแรงงานไม่ค่อยถูกนำไปใช้ หญิงต้องทำงานหนัก เกินเวลากำหนด ได้รับสวัสดิการน้อย ตลอดจนไม่มีบทลงโทษนายจ้างที่ฝ่าฝืนกฎหมายแรงงานอย่างจริงจัง ในการแก้ไขความเหลื่อมล้ำระหว่างการใช้แรงงานชายและหญิงจึงควรช่วยให้หญิงมีสิทธิได้รับค่าแรงเท่ากับชายในลักษณะงานประเภทเดียวกัน และเปิดโอกาสให้หญิงก้าวขึ้นมาเป็นผู้นำในตำแหน่งงานสำคัญ เช่นเดียวกับชาย

สำหรับชาวไทยมุสลิมใน ๔ จังหวัดภาคใต้ ซึ่งมีชนประเพณีแตกต่างออกไป โดยเฉพาะหลักที่ว่าควยครอบครัวแลมรกก ผิดแยกจากบทบัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาก รัฐบาลจึงผ่อนผันให้ใช้กฎหมายอิสลามว่าควยครอบครัวและมรกกแทน โดยให้อำนาจแก่ "คณะตุลาการ" ทำหน้าที่ตุลาการพิจารณาคัดสินคดีตามหลักกฎหมายอิสลาม ซึ่งตามหลักกฎหมายอิสลามนี้ อนุญาตให้ชายมีภรรยาโดยถูกต้องตามกฎหมายได้ไม่เกิน ๔ คน ตามประเพณีเดิม ดังนั้นสตรีชาวมุสลิมใน ๔ จังหวัดภาคใต้ จึงยังมีคัมสิทธิเท่าเทียมกับชาย

ตามรัฐธรรมนูญ

ผลที่จะเกิดต่อสังคมในการมีสิทธิเสมอภาคของชายและหญิงก็คือ กฎหมายจะเป็นหลักเกณฑ์ให้บุคคลในสังคมปฏิบัติตามจนเป็นประเพณีต่อไป ซึ่งจะเกิดผลดีในด้านต่าง ๆ เช่น

๑. ด้านเศรษฐกิจ เมื่อชายหญิงมีสิทธิและหน้าที่เท่าเทียมกัน จะทำให้สามารถใช้ทรัพยากรมนุษย์ได้เต็มที่ โดยที่หญิงจะไ้ทำงานอย่างเต็มความสามารถยิ่งขึ้น
 ๒. ด้านความมั่นคงของประเทศ จำนวนสตรีที่มีประมาณครึ่งหนึ่งของประชากรทั้งหมด เมื่อมีบทบาททางเศรษฐกิจและการเมือง การบริหารอย่างเข้มแข็ง ย่อมช่วยรับภาระจากประเทศมั่นคงขึ้น
 ๓. ด้านครอบครัว เมื่อเปลี่ยนทัศนคติจาก "ชายเบียดข้างเท่าหน้าหญิงเบียดข้างหลัง" เสมอภาคกันแล้ว สามีภรรยาจะเป็นเสมือนมิตรร่วมทุกข์ร่วมสุขกัน มีส่วนร่วมในกา.ค่าเนินชีวิต และตัดสินใจต่าง ๆ ควบคู่กัน
 ๔. ผลทางด้านจิตวิทยา เมื่อกฎหมายยอมรับว่า หญิงมีสิทธิและฐานะเท่ากับชาย ย่อมสร้างความมั่นใจให้หญิงที่ต้องการจะแก้ไขตนเองให้มีความกล้าที่จะเป็นผู้นำ กล้าแสดงความคิดเห็น และกล้าปฏิบัติในสิ่งที่ตนเห็นว่าถูกต้อง
- ข้อสำคัญคือ ต้องพยายามขจัดอคติเก่า ๆ ที่ว่าหญิงไม่สามารถเท่าชาย มีใช้เฉพาะในหมู่ชายเท่านั้น หากแต่ในหมู่หญิงช่วยกันเองออกให้ได้เสียก่อน ซึ่งจะขจัดได้ก็คือเมื่อ หญิงเองต้องแสดงความสามารถให้ประจักษ์ ดังเช่นที่ไ้แสดงแล้วในวิชาศึกษาศาสตร์ และ แพทย์ เป็นต้น จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการพัฒนาสมรรถภาพของข้าราชการหญิง ตลอดจนหญิงในวงการธุรกิจทั่วไป เพราะเป็นที่ประจักษ์กันแล้วว่า จำนวนเกือบครึ่งหนึ่งของข้าราชการและนักธุรกิจเป็นสตรี ซึ่งมากพอที่จะเป็นพลังผลักดันให้ราชการและกิจการค้าธุรกิจเจริญก้าวหน้าไปอย่างมีประสิทธิภาพ แต่ยังมีกำแพงกีดกันความสามารถของสตรีเหล่านี้หรือไม่ เป็นเรื่องที่น่าจะมีผู้สนใจทำการวิเคราะห์หาว่า การพัฒนาสมรรถภาพของข้าราชการหญิงและหญิงนักธุรกิจนั้น มีอุปสรรคอะไรบ้าง